

מוצש"ק וארא, כ"ו טבת ע"ב – אופשערעניש שלום-דוב-בער שי' גינזבורג – רמת אביב

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א^א

מקור מנהג התספורת – באריז"ל

הרבי כותב שהתספורת היא גיל חינוך, כמו ששמענו קודם שהרבי מביא את המכתב של הרבי הקודם, שמהחאלקה, האופשערניש, צריך להתחיל עם ענינים של חינוך – ציצית, ברכות השחר, ברכת המזון, קריאת שמע שעל המטה (לפי סדר היום – מתלבשים, מתחילים את פעילות היום, אוכלים, הולכים לישון, כנגד י-ה-ו-ה – ללמד שראשית החינוך היא לתת מסגרת של קדושה לסדר היום בגשמיות^ב). גם שמענו קודם שהאריז"ל חרש את המנהג הזה ולפניו לא מכירים, בספרים עכ"פ, את המנהג. הוא לקח, יחד עם אשתו, כל המשפחה – עשו שלשה ימים של חגיגה במירון לרגל החאלקה של בנם. חגגו שלשה ימים רצופים (י"ל כנגד הגיל של הבן – שלש שנים – כדי להביא לידי גילוי, על ידי שמחה, את הענין הפנימי של שלש השנים, וכפי שיתבאר), משתה גדול שלשה ימים במירון, אצל רשב"י ורבי אלעזר בנו, לכבוד החאלקה^ג.

עלית המוחין בלימוד התורה

אנחנו יודעים מה שכתוב בתורה – לא מפורש ממש בתורה שבכתב, אבל לגמרי מפורש בתורה שבעל פה – שגיל מצוות אצל ילד הוא גיל בר-מצוה, גיל 13. בפרקי אבות מציינים עוד כמה סימני דרך בחיים של הנער היהודי, "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה... בן חמש עשרה לגמרא" – בהפרשים קבועים של חמש-חמש שנים הילד עולה בדרגות בלימוד התורה. תורה שבכתב בגיל חמש, משנה בגיל עשר וגמרא בגיל חמש עשרה. לפי הקבלה, כמו שמובא בתניא, המקרא בעשיה, המשנה ביצירה והתלמוד בבריאה. כלומר, בשכל – תורה היא שכל – הילד עולה עולם כל חמש שנים.

^א נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

^ב **סדר היום** = 325 = 13 פעמים 25 = 25 במשולש = 5 פעמים **סה** (שם **אדנ-י**), הר"ת (נמצא שהיחס של הר"ת לאוס"ת הוא **א:ד**). **חנוך** = 7 פעמים **זה** (נבואת משה), **סדר היום** = 13 פעמים **כה** (נבואת שאר הנביאים), ודוק. במילוי **מה, חנוך** = 637 = 13 פעמים 7 ברבוע, **סדר היום** = 1183 = 7 פעמים 13 ברבוע. ביחד – 1820, **סוד פעמים הוי'** ב"ה וכו'. במספר קדמי, **חנוך** = 327 (**סדר היום** עם שני הכוללים). **סדר היום** = 1296 = 36 ברבוע (6 בחזקת 4). יחד – 1623 = 3 פעמים **ישראל**.

^ג י"ל ששלשתם (רשב"י ורבי אלעזר והאריז"ל) כנגד **ג** המדות שיתבארו להלן (רשב"י ובנו כנגד ה"וי' הוי" והאריז"ל כנגד "אל", וד"ל).

בגיל חמש הוא מקבל מוחין של עולם העשיה, לכן "בן חמש למקרא". בגיל עשר הוא מקבל מוחין של עולם היצירה, לכן "בן עשר למשנה". בגיל חמש עשרה הוא מקבל מוחין של עולם הבריאה, לכן "בן חמש עשרה לגמרא".

ההתבגרות – עד גיל עשרים

אחר כך יודעים שבן שמונה עשרה לחופה וכן עשרים לרדוף. הפשט של "לרדוף" הוא אחרי פרנסה – התחתן בגיל שמונה עשרה והספיק ללדת בן או שנים, ועול הפרנסה מתחיל להכביד, ולכן צריך לצאת לרדוף. בתורה מפורש שבגיל עשרים הוא יוצא צבא. בתורה יוצא צבא בגיל עשרים, לא כמו שכאן מקובל שלפני כן. יש משהו מפורש בתורה לגבי גיל עשרים. גם חז"ל אומרים שהתורה מחכה לגייס עד גיל עשרים, כדי שיספיק להתחתן קודם ולהוליד כמה ילדים. זה השכל, זו הסברא של התורה. אם כן, ראוי להתבונן ולהסביר את כל המהלך – ועוד קודם לכן מגיל שלש ועוד קודם ברית מילה, "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". יש ברית, מדאורייתא, בגיל שמונה ימים. אחר כך מנהג של תספורת בגיל שלש – ככל שהמנהג מתגלה יותר מאוחר שרשו יותר גבוה. אחר כך בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוות – אז חייב לקיים, וגם חל עליו עונש באי קיום המצוות ח"ו – בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחופה וכן עשרים לרדוף. יש עוד גילאים, עד בן מאה, אבל אפשר לומר שההתפתחות וההתבגרות – כל שלב הוא שלב של התבגרות – היא בעיקרה עד גיל עשרים, "זה הקטן גדול יהיה". ידוע בקבלה שבגיל עשרים מקבלים מוחין דאבא¹ ויכול למכור בנכסי אביו – נעשה מבוגר לכל דבר, מבוגר כמו אבא שלו².

יג השנים הראשונות כנגד יג מדות הרחמים

יש רמז – בו רוצים הערב להתבונן – ששלש עשרה השנים הראשונות, עד בר מצוה, הן כנגד יג מדות הרחמים. יש הרבה דברים בתורה שכנגד יגהמ"ר. כתוב באריז"ל שגם חדשי השנה כנגד יגהמ"ר. בשנה רגילה יש יב חדשים, וחודש העיבור (בשנה מעוברת – "שנה תמימה") כולל את הכל, וכך המדה ה-יג היא כוללת את כל יב

¹ **עשרים** = **כתור** כנודע (בחינת רצון, הפירוש הפנימי של "אב", לשון "אם תאבו ושמתם"). "בן עשרים לרדוף" = 992 = **מלכות מלכות** (1.6 פעמים **כתור**, כנודע היחס בין **כתור למלכות**, שכתור מוסיף את החלק החמישי **למלכות**, וד"ל) המתחלק בחתך זהב ל-**תריג וסנהדרין**.

² במשנת "בן חמש למקרא וכו'" יש יד גילאים – סוד שם **שדי**, שאמר לעולמו **די**, "בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם", די לעולם לשון העלם, כמבואר בדא"ת. עד גיל עשרים (ועד בכלל) יש ו גילאים ומגיל שלשים עד גיל מאה יש **ח** גילאים. ו ברבוע, 36, ועוד **ח** ברבוע, 64 = ³ ברבוע, 100 (התכלית, "בן מאה") – "וחי בהם", וד"ל.

המדות (יב) הוא גיל המצות לבת, אצלה נכללת המדה ה-יג, "ונקה", במדה ה-יב). אם יג השנים הראשונות של הנער הן כנגד מדות הרחמים, שהן גם כנגד המדות שהתורה נדרשת בהן – גם קשר לתורה – הגיל המיוחד של החאלקה, ראשית החינוך של הילד, שמשאירים לו פאות, הוא כאשר הוא משלים את ג המדות הראשונות של מדות הרחמים. זו ההתבוננות המיוחדת שלנו הערב, מה סימן הדרך של סיום שלש המדות הראשונות של יג מדות הרחמים.

ההקבלה ל-יג מדות הרחמים לפי הפשט (שלא כשיטת הסוד)

כדי להתבונן בכך צריך לדעת איך אנחנו סופרים את מדות הרחמים, כי יש כמה וכמה שיטות. השיטה הרווחת בקבלה ובחסידות היא הכתובה במפורש בספר הזהר, שמתחילים לספור את המדות משם א-ל – "אל רחום וחנון אך אפים ורב חסד ואמת. נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה". אבל, לפני שם "אל" כתוב פעמים שם הוי' – "הוי' הוי' אל רחום וחנון" – ולפי הפשט מהם מתחילות יג המדות. רש"י – פשוטו של מקרא, שאנו יודעים כמה הרבי מחובר אליו, ו"בן חמש למקרא" סובר כמוהו – אומר שמתחילים מ"הוי' הוי'". בתוספות יש דעה שמתחילים משם הוי' השני, והראשון לא בכלל, ולפי האריז"ל שניהם לא בכלל יג מדות הרחמים. אם כי שם הוי' הוא שם הרחמים – אין יותר רחמים ממנו – אך הוא לא מ-יג מדות הרחמים המיוחדות, כנראה ש"הוי' הוי'" היינו כללים (כללות עצם הרחמים של השי"ת) שמהם מתפרטים יג המדות. כך לפי הזהר וספרי הקבלה. גם כתוב בקבלה, באר"י, ששני שמות הוי' הם כנגד פאות הראש. לכן יש כמה דרוש בחסידות אודות האופשערניש, שבאמת מקשר מה שעשינו כעת עם שני שמות הוי' שלפני "אל רחום וחנון", היות שלפי הקבלה הן כנגד פאות הראש. יג המדות, לפי הקבלה, הן כנגד הזקן שמתחיל רק למטה מהפאות. לכן צריך להיות ברור ההפרש בין הפאות לזקן, שלא יתערבו – "אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה". יש מלכות של הגלגלת, הפאות, ומלכות של הפנים, הזקן¹, וצריך הפרדה ברורה בין המלכויות. בכל אופן, הפאות לפי זה הן שני שמות הוי', אבל זה לא תואם את מה שאנחנו רוצים להסביר, כי רוצים להסביר שגיל שלש הוא כאשר נשלמו שלש מדות. אז קורה משהו מיוחד בנפש, ולאור שלב ההתבגרות הנפשית מגיע הזמן לגזור את שערות הראש – "ראשית הגז"¹ – ולהשאיר את הפאות.

¹ והסימן: "ראשו כתם פז" ר"ת פאות זקן.

¹ "וראשית גז צאנך תתן לי" = 23 (חיה, חדוה, זיו) פעמים פאה. הר"ת – וגצתל = 529 = 23 ברבע = הענוג וכי. האוס"ת = 1449 = 7 פעמים אור = 63 פעמים 23. בדילוג תבות: וראשית צאנך לי = 1118 = "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" (הדילוג השני של אותיות = "ברוך שם כבוד

השלמת התפתחות הלא-מודע לפני החיוב במצוות

להסביר את הענין שבכך מצוה יש השלמה של כל מדות הרחמים ואז הילד נעשה איש, נעשה מחויב במצוות ה' – אז מה בעצם קרה ב-יג השנים עד לבר מצוה? מה התפתח בנפש? ודאי שכלל שגדל יש יותר שכל בראש, אבל כתוב שפנימיות השכל, דעת, אין לו עד בר-המצוה. דעת היינו המודע בנפש בכלל. מה שקורה אצלו בכל השנים מהלידה עד הבר-מצוה הוא התפתחות העל-מודע, וכאשר הוא נשלם אז מקבל דעת, גילוי העל-מודע במודע, ואז דווקא הוא נעשה בר מצוה, מחויב במצוות (מצוה לשון צוותא, היינו היכולת בנפש לחבר בין העל-מודע למודע, ובכך להתחבר לה', "סוד הוי' ליראיו" – החיבור בין ממד הנסתרות, יה, לממד הנגלות, וה, בכל ההויה כולה). יג מדות הרחמים הן בכתר, והכתר הוא העל-מודע. כלומר, יש תהליך שלם של התפתחות נפשית בלא מודע של הילד. שוב, אחרי שהלא-מודע מושלם, ומתחיל תיקון המודע ממש (בהמשכה מהלא-מודע למודע כנ"ל), הוא נעשה בר מצוה – מחויב במצוות. כל יג השנים הראשונות הן לתקן את יג מדות הרחמים (מה שיהודי הוא רחוב בעצם – "רחמנים בני רחמנים"¹⁰), שהן בלא-מודע של הנפש, בכתר של הנפש.

חלוקת המדות לפי הרמב"ן

לפי הפשט, כפי שאמרנו קודם, המדות מתחלקות כך: "הוי' הוי' אל, רחום וחנון ארך אפים, ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה". איך סופרים לפי הפשט? קודם כל "הוי' הוי'" שיש ביניהם פסיק טעמא, ואחר כך "אל" – שלשה שמות של ה', קבוצה שודאי קובעת ברכה לעצמה. כל החלוקה שנעשה כעת היא לפי פירוש הרמב"ן על התורה. אף על פי שהוא מקובל גדול, הרמב"ן, בענין זה הוא הולך לפי הפשט – ש-יג המדות מתחילות מ"הוי' הוי'". הוא אומר שהמיוחד בשלש המדות הראשונות שהן שמותיו של הקב"ה¹¹, ולפי מה שנסביר בדיוק שלש מדות אלו נשלמות

מלכותו לעולם ועד" (!) = אחד פעמים פאה, אלהים. גז תתן = 860 = 10 (23 היינו מספר הראשוני ה-10) פעמים פאה.

¹⁰ ידוע ש"בראשית" הוא "בשביל ישראל" שהם "מאמינים בני מאמינים" ו"רחמנים בני רחמנים" בניגמטריא "בראשית ברא אלהים" ("אני אמרתי אלהים אתם"), היינו לומר שראשית הכריאה הוא לברוא את הטבע היהודי, מה שיהודים הם "מאמינים בני מאמינים" ו"רחמנים בני רחמנים". הערך הממוצע של שתי הבחינות (אמונה רחמים) = 400, שלמות של כ כרובע, המתחיל להאיר בנפש היהודי מ"בן חמש למקרא" = 601, סך כל יד הגילאים המנויים במשנה "בן חמש... בן מאה...", ודוק.

¹¹ ראוי להעתיק כאן את פירוש הרמב"ן ל-יג מדות הרחמים:

"ויקרא ה' ה' אל" שלש תיבות הללו הן שמות הקדש, וחכמים יקראו אותן מדות (ר"ה יז); כי הם מדת בעל התשובה, ומדת רחמיו, ומדת טובו, והשם המיוחד לא יתרבה בהן. והנה

היום, בהגיע ילד יהודי לגיל שלש, גיל חינוך. היום עשינו לשלום-בער תספורת כי נשלם אצלו "הוי' הוי' אל" – זה עצם ההתקשרות לה' בלא מודע. קודם דברו על מסירות נפש, שהיא התקשרות. שלש המדות הראשונות קובעות ברכה גדולה לעצמן, שהן שמותיו של ה'. שהילד היהודי נעשה קשור, בלא-מודע, ל"הוי' הוי' אל". אחר כך, מסביר הרמב"ן, יש עוד שלש מדות שהן תארי עצם – "רחום וחנון ארך אפים". לא כתוב "מרחם", פועל יוצא, אלא "רחום" – תואר עצם, מתאר את העצם של ה' ("כי ה' פעול למדות האלו"). "רחום" הוא כינוי של ה' – לא ממש שם (שאסור למחוק), אבל כינוי מובהק של ה'. "רחום וחנון" נאמרו באותו לשון (ראה פירוש הראב"ע מה ההבדל ביניהם), תואר עצמי, והרמב"ן מסביר ש"אריך אפים" הוא גם תואר עצמי. לפי הפשט, כשמתחילים מ"הוי' הוי'", "אריך אפים" הוא מדה אחת. לפי הזהר חייבים לחלק ביניהם, וכבר מראה שפירוש זה הוא לא לפי הפשט. כך גם לגבי "נצר חסד לאלפים" – אם מתחילים מ"הוי' הוי'" זו מדה אחת, אבל אם מתחילים מ"אל" חייבים לחלק, ש"נצר חסד" מדה אחת ו"לאלפים" מדה אחרת, גם לא לפי הפשט. רואים שהפשט הוא פשט ושיטת הזהר היא לא פשט, היא סוד. לפעמים רואים שהסוד יותר פשט מפשט, כמו שמוסבר אצלנו הרבה פעמים, אבל כאן לא כך – הפשט הוא כמו הפשטנים, שמתחילים מ"הוי' הוי'", והסוד שמתחילים מ"אל". אומר הרמב"ן ש"ורב חסד" והלאה הכל מדות רחמים וטובו יתברך, אבל פעלים – פועל יוצא, הנהגה. איך ה' מנהיג את העולם? בחסד וכו'. גם "רחום" משמע שהוא מרחם על כולם, אבל הלשון "רחום" אומר שה' רחום בעצם. ההנהגה עם הבריות במדת החסד ("ורב חסד וגו'") היא משהו אחר לגמרי, כך מסביר הרמב"ן.

המדות שהם מקרים באדם הן עשר מדות רחום וחנון וכו', והנה כולן מדות מצד אחד, ומצד אחר השלש הן שמות עצם והעשר מדות, והמדות נאמרו על השמות, כי רחום וחנון ואריך אפים באל עליון, על כן לא אמר מרחם וחנון ומאריך אפים, כי השם פעול למדות האלו ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים במדת רחמים, שהוא מרבה החסד על גבורתו ועונו והאמת ברחמיו, ונוצר חסד לאלפים, כי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל (תהלים צח, ג) או נוצר מצמיח, מן ונצר משרשיו יפרה (ישעיה יא, א) ובטובו הוא נושא עון ופשע וחטאה, מלשון אני עשיתי ואני אשא וגו' (שם מו, ד) ונקח לא ינקח ופוקד עון אבות על בנים פירוש לנשיאות, ויקרא מדה, כי ינקח אותה בפקידה ההיא, ומפני כי הנשיאות איננו שוה בעון ופשע ובחטאה, אבל בכל אחד ענין מיוחד לו, יקרא בכל אחד מדה אחת.

חלוקת המדות: ג-ג-ז – ג ראשי ראשין, ג מוחין ו-ז מדות

אם כן, המדות מתחלקות ל-ג-ג-ז. ידוע מה שהרמ"ק מביא בפרדס בשם רב האי גאון ששאלו תלמידיו "עשר ידענו, שלש עשרה לא ידענו" – מכירים את עשר הספירות, אבל מה הן יג מדות הרחמים? הרי מספר צריך הקבלה (קבלה לשון הקבלה). הוא הסביר ששלש הנוספות הן "ג ראשי ראשין". גם העשר מתחלק לשלש ושבע, ג"ר וז"ת^א. אם כן, החלוקה היא ג-ג-ז, וכך בדיוק מסביר הרמב"ן את חלוקת מדות הרחמים: ג שמעל הכל – "הוי' הוי' אל". עוד ג – תארי עצם של ה', "רחום וחנון ארך אפים". אחר כך הז"ת, שבכל מקום – בכל ספרי הקבלה – נקראות "הנהגות". ה' מנהיג את העולם במדת החסד, מדת הגבורה וכו' – השמות המקובלים של הספירות למעלה. כך ביגהמ"ר, שרשן בלא מודע, בכתר, הוא "רב וחסד ואמת וגו'". "ואמת" – שה' מנהיג את העולם במדת האמת שלו, לא מוותר, לכן אומרים שאמת היא מדת הדין, כמו גבורה^ב. "נושא עון ופשע וחטאה" הם שלישיה, כנגד הנה"י. "ונקה" כבר מלכות, הכל בשרש, בכתר^ב.

"ראשית הגז" – ג ראשי ראשין

הכל מתחיל מ"הוי' הוי' אל" שנשלמות הערב, ולכן עושים ראשית הגז. אמרנו שלמנהג האופשערניש קוראים "ראשית הגז", ו-גז רומז – כפי שכתוב – ל-ג ראשונות ו-ז תחתונות. לא יג אלא רק י, אבל נפרש ש"ראשית הגז" היינו שיש "ראשית" לפני ה-

^א כל חלוקה מתכללת מיניה וביה: ג ברבוע ג ברבוע (ע"כ 18 – מספר התבות ב-יג מדות הרחמים מ"הוי' הוי'" ועד "ונקה") ז ברבוע = 67 – מספר האותיות של יג מדות הרחמים מ"הוי' הוי'" עד "ונקה"!

^א המדייק בדברי הרמב"ן הנ"ל יראה שגם הז"ת מתחלקות ל-ג ("ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים") ו-ד ("נשא עון ופשע וחטאה ונקה וגו'") כאשר ה-ד מתחלקות ל-ג, "נשא עון ופשע וחטאה" ו-א, "ונקה וגו'", סוד חלוקת הז"ת לחג"ת, עיקרי מדות הלב (חד"ר, חסד דין רחמים – אהבה יראה רחמים), מדות המורגש, ומדות המוטבע (נצח הוד יסוד מלכות, כאשר המלכות נבדלת מהנה"י, ודוק).

^ב אך יוצא מפירוש הרמב"ן הנ"ל שהוא "אמת ברחמיו". ויש לומר שהוא על דרך "גבורות גשמים", התגברות החסדים והרחמים, הכח לאמת את מדת ה"ורב חסד" שלו (מה ש"מרבה חסד על גבורתו ועוזו"), ודוק.

^א לפי המסורה הז"ת מתחלקות ל-ב ו-ה (סוד חלוקת ז-הב כנודע), שהרי "ורב חסד ואמת" בפסוק אחד ו"נצר חסד לאלפים וגו'" בפסוק שני. והיינו משום שחז"ג ("ורב חסד ואמת") הם חסדים מכוסים, משא"כ מהתפארת ("נצר חסד לאלפים") מתגלים החסדים (מתאים לפירוש הרמב"ן ש"נצר" לשון מצמיח), ודוק.

גז, כמו "עשר ידענו שלש עשרה לא ידענו" – לפני ה-גז יש עוד ג ראשי ראשים, התקשרות עצמית ממש לשמותיו הקדושים של ה'⁷¹.

"הוי' הוי' אל"

כמובן, החלוקה של ג-ג-ז לא אומרת שבכל קבוצה כולם אותו דבר – כל אחד קובע ברכה לעצמו. "הוי' הוי'" ודאי אחרת מ"אל" – "הוי'" הוא שם העצם, שם המפורש, שם המיוחד, ו"אל" הוא אחד השמות האחרים של ה'. גם ב"הוי' הוי'" יש חלוקה, "פסיק טעמא בגווי'הו" כמו שהזכרנו. לפי הפשט, כפי שרש"י מסביר, "הוי' הוי'" היינו לפני שאדם חוטא ואחרי שחוטא ושב⁷². שם הוי' הראשון הוא גילוי רחמי ה' על הצדיק, ושם הוי' השני אומר שגם אחד שעבר את הדרך – חטא, נעשה רשע⁷³ – ברגע שחזר בתשובה ה' מתייחס אליו באותם רחמים כמו קודם, אותו שם העצם. כלומר, ה' הוא הוי' לפני החטא וגם הוי' אחרי החטא והתשובה. בכל אופן, אלה שתי בחינות. אנו יודעים ש"במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם", אז יש משהו מיוחד בשם הוי' השני. בכלל, כלל גדול בקבלה, שמוכא הרבה בחסידות, שכאשר יש שני שמות הוי' באותו פסוק – הראשון בז"א והשני בעתיקא. לפעמים כתוב שב-ג מדות הרחמים שם הוי' שלפני הפסיק טעמא הוא לפני הצמצום ואילו שם הוי' שאחרי הפסיק טעמא הוא אחרי הצמצום – שלפי זה השני למטה מהראשון. אבל יש גם פירוש הפוך, והוא היותר פשוט, על דרך ההגיון של "לא זו אף זו". כמו הפשט כאן, לא רק שה' מרחם על צדיק שלא חטא, אלא שה' מרחם ביתר שאת על אדם שעבר את הדרך ותפס את עצמו וחזר בתשובה – רחמים באים ממקום יותר גבוה ועצמי, משקף התקשרות יותר עצמית, ש"ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא". אחר כך יש "אל" – גם שם של חסד, "חסד אל כל היום". רש"י בחומש, בפשוטו של מקרא, כותב שיודעים ששם א-ל הוא מדה של רחמים מפסוק בתהלים כב – "אלי אלי למה עזבתני" (פסוק שלפי חז"ל אסתר אמרה – "אילת השחר", המצב של עם ישראל לפני הגאולה), ולא שייך לומר לדין "למה עזבתני". מכיון שמדובר בשם של רחמים מבקשים שלא יעזוב. בכל אופן, שם "אל" אינו שם הוי'. ודאי שגם בקבוצה השניה, "רחום וחנון ארך אפים" כל מדה בפני עצמה, אבל יש צד השווה. הכל צריך לראות בפירוש הרמב"ן, ג-ג-ז.

⁷¹ מתאים לשיטת רבי אברהם אבולעפיא ז"ל שחכמת "ידיעת השמות" מעל לחכמת "ידיעת הספירות".

⁷² אך לפי פירוש הרמב"ן הנ"ל משמע ששם הוי' הראשון הוא "מדת בעל התשובה".

⁷³ ראה תניא פרק א.

ג השנים הראשונות ביחס לשאר השנים אצל אברהם אבינו ואצל אהרן הכהן

שוב, נסביר ש"ראשית הגז" היינו מה שלפני ה-גז, לפני ג-ז, "ששלש עשרה לא ידענו" – לפני הגז "לא ידענו", בלא-מודע. כל יג מדות הרחמים הן "לא ידענו", אבל ה"לא ידענו" שב"לא ידענו" הן ג הראשונות, "הוי' הוי' אל" ("אל" אותיות לא – עד כאן "לא ידענו").¹ אפילו בדרושים שכתובים אצלנו בחב"ד על יג מדות הרחמים יש מקום אחד שמקשר לגילו של אהרן הכהן ביציאת מצרים ומתן תורה – היה בן 83. משה רבינו היה בן 80, אבל אהרן היה בן 83. למה אהרן צריך להיות בן 83 ומשה מספיק שיהיה בן 80? כתוב שלש השנים הראשונות של אהרן הן כמו שלש השנים הראשונות של אברהם אבינו, שהכיר את בוראו בגיל שלש (הגיל של ראשית הגז – מכאן מקור מובהק למנהג האופשערניש, ראשית החינוך, בגיל שלש. "עקב שמע אברהם בקולי וגו'", "עקב שנים מגיל שלש עד סוף חייו של אברהם אבינו, היהודי הראשון, בעלמא דין, עקב = פאה פאה!), ואז צריך עוד שמונים שנה לגבורות. כדי להוציא את עם ישראל ממצרים ולתת תורה צריך גבורות ("והגבורה" – "יציאת מצרים", ותורה קבלנו מפי הגבורה). יוצא – אם כי לא כתוב במפורש – שכנראה משה רבינו עולה על אהרן וגם על אברהם בכך שהכיר את בוראו מגיל אפס (אולי גם אז עשו לו תספורת, דבר המשפיע על איכות קולו, שעל כן היה נשמע קולו כקול נער – "והנה נער בוכה". ויש לומר שהוא ענין "ותרא אתו כי טוב הוא", שנולד מהול, בהתקשרות-דעת גלויה ומאירה להשי"ת). והוא על דרך הנאמר על מורנו הבעל שם טוב, שאף פעם לא היה ילד, שהכיר את בוראו מיום הולדו. אהרן צריך שלש שנים כדי להכיר בוראו ולעשות תספורת, ועוד שמונים שנה להגיע לגבורות. "הוי' הוי' אל" בגימטריא פג¹⁷ – בדיוק הגיל של אהרן¹⁸. שלש שנים ועוד שמונים².

¹⁷ "אל" הוא המדה השלישית. יש עוד "אל" במדה התשיעית, ג ברבוע – נצר חסד לאלפים" (שאר אותיות "נצר חסד לאלפים" = כב פעמים הוי', כלומר שמדה זו עולה כב הוי' ועוד אל, כנגד "הוי' הוי' אל" שבתחלת מדות הרחמים, ודוק). חוץ משני "אל" אלו, הגלוי והנסתר, שאר יג המדות (החל מ"הוי' הוי'") = 3200, הרבוע הכפול של מ (האות ה-יג בא-ב, סוד שרש יג מדות הרחמים ב-יג ממיין שבאוויר קדמון, כמבואר בעמק המלך עיי"ש; במספר סדורי, אל = מ).

¹⁸ שני המרכיבים הראשוניים של "בראשית" (913) הם 11 ו-83. נמצא ש"בראשית" = יא פעמים "הוי' הוי' אל", ג ראשי הראשין של יג מדות הרחמים. בראשית = שלשה דברים יחד, רמז ל-ג המדות הראשונות של מדות הרחמים, ג שמות הקדש.

¹⁹ סוד ח בגדי כהן גדול מתחיל מתיקון "ורב חסד", מדת כהנא רבא ("איש חסד", היינו שהוא בחינת בעל ושר [בחינת "ורב"] לגבי מדת החסד, כמבואר בדא"ח), כמבואר בכתבי האריז"ל (לשיטת הקבלה במנין יג מדות הרחמים).

שלש השנים הראשונות – בנין התקשרות לא-מודעת לה'

רצינו להסביר יותר לעומק, בעבודה, ואחר גם לקשר ל-יג מדות שהתורה נדרשת. הילד השלים כעת "הוי' הוי' אל" – אם הייתי אומר לפי שיטת הקבלה הייתי אומר שהשלים "אל רחום וחנון", גם הולך יחד, אבל לא כל כך טוב כמו ההסבר לפי פשט. אם מתחילים מ"הוי' הוי'" יש הו"א לעשות חאלקה בגיל שנתים, אחרי "הוי' הוי'", אבל אומרים שצריך לחכות עוד שנה ואז לגזור את השערות. כדי להבין את הענין בנפש, וגם לקשר ל-יג מדות שהתורה נדרשת בהן, נתבונן מה קורה בעל-מודע של הילד בשנים הראשונות לחייו. אני אומר שבשנה הראשונה מתהווה התקשרות לא-מודעת לשם הוי', כפי שמתגלה לצדיק גמור שלא חטא (על פי רש"י הנ"ל ששם הוי' הראשון כנגד הצדיק גמור שלא חטא מימיו). בשנה השניה, הכל בלא-מודע, מתגלה לו גם שם הוי', אך כמו בעל תשובה – לפי הפשט של רש"י – שהספיק כבר לחטוא (עבר יום הולדת שנה...), אבל מבין ומרגיש שה' מרחם עלי בדיוק אותו דבר ואפילו יותר אחרי שחטאתי וחזרתי בתשובה, שם הוי' דלעילא. אחר כך קורה משהו בשנה השלישית, התקשרות לשם א-ל, "חסד אל כל היום" וכל שאר פסוקי שם א-ל^{כא} (שם של חסד ושם של "אלי אלי למה עזבתני"), ובסוף שלש השנים אני אומר שהפאות נשלמו ואפשר לגזוז את הראש. ה-ג הנעלם, "ראשית הגז", נשלם, ואפשר לגזוז את שערות הראש ולהשאיר את ה'סימנים', כפי שקוראים לפאות התימנים. הפאות הן סימן שאתה

^כ ראה בפירוש הרמב"ן הנ"ל שמדת "אל" היינו "אל עליון" – עליון = ב"פ פג, "הוי' הוי' אל". כאשר נבנה סדרה רבועית מ"הוי' הוי' אל" (26 26 31) נראה שהיא סדרה בעלת "חן נקבי" מסביב ל"הוי' הוי'" (26-26, סוד הפסיק טעמא שבגויהו – רמז מובהק שעלינו לחשב ולהתבונן בסדרה זו) עם שם אל מכאן ומכאן (בסיס הסדרה – 5, "בהבראם") ואחריו "אלי" – סוד "אלי אלי [מכאן ומכאן] וגו'", שמביא רש"י בפירושו כאן, ואחר כך "יום-יום" וכו'. מכאן רמז לשיטת מנין יג המדות משם הוי' השני דווקא, שהרי בכל צד של הסדרה יש שם הוי' אחד ואחר כך שם אל אחד (ואלי אחד) וכו'. ואכן יג המספרים (יג מדות הרחמים) מ"הוי' אל" בכל כיוון (26 31 41 56 76 101 131 166 206 251 301 356 416, להעיר שהמדה השמינית, שכנגד תיקון "ראמת" לפי שיטה זו, הוא 166 = עליון = ב פעמים "הוי' הוי' אל", וכידוע הכלל בזה לגבי סדרה בעלת "חן נקבי") = הוי' (המדה הראשונה) פעמים "הוי' הוי' אל" (השלישיה המקורית, ממנה בנינו של הסדרה)!

"הוי' הוי' אל" = פג – סגולה לנולד פג (סוד "אגלי טל", כמבואר במ"א) להתקשר ל-ג שמות אלו, וכן לנשמת אהרן הכהן.

^{כא} כולל "אל זועם בכל יום" (רק רגע אחת בכל יום, לעומת "חסד אל כל היום" – כל היום כולו).

יהודי – אפשר לתפוס אותך ב'סימנים' ולהוכיח שאתה יהודי, "כזה ראה וקדש"^{כב} (כמו המצוה הראשונה שקבלנו לפני יציאת מצרים – "החדש הזה לכם ראש חדשים"), הנה, זה קדוש ("זרע קדש").

זכרונות מלפני גיל שלש

ננסה להסביר עוד: הכל אצל הילד לא מודע. נשים לב לעוד תופעה חשובה בפשט. מדת הבינונים, שוה לכל נפש, שמאד נדיר שמישהו יזכור במודע חיות שהיו לו לפני גיל שלש – כמעט ולא מצוי. זה שאנשים מבוגרים זוכרים מה שהיה איתם מגיל שלש והלאה יכול להיות, לא נדיר, אבל מאד נדיר לזכור דברים מלפני כן. קרו לך המון דברים, אבל לא זוכרים. תופעה זו נותנת פרנסה להמון פסיכולוגים, דא עקא שהם סתם סוחטים את הכסף – לא יודעים להגיע לאותה תקופה חשובה בבנין האישיות, עד גיל 3. יש לילד המון חיות, אבל הוא לא זוכר אותן – לא במודע שלו.

חיות הנפש האלקית

מה בעצם סוג החיות של הקדושה, של הנפש האלקית? כעת מדברים על הנפש האלקית, לא על הנפש הבהמית. בחב"ד מעניינת אותנו בעיקר הנפש האלקית. מה קורה בנפש האלקית בשנה הראשונה של הילד? אפשר לצייר כך, שבשנה הראשונה הילד מרגיש שיש לו שני הורים, שיהיו בריאים. הוא לא מסוגל לעשות דבר וצריכים לתת לו טפול מלא. כל ילד קטן מאד אגואיסטי, לכאורה – הכל לעצמו. כך במודע הלא-מפותח

^{כב} יש "כזה" אחד בתורה: "הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו". באופשעניש מתנוצץ בילד ניצוץ של יוסף הצדיק, הניכר כיהודי בכל מקום בו. "כזה איש אשר רוח אלהים בו" = הרבוע הכפול של 24. "כזה ראה וקדש" = הרבוע הכפול של 18. יחד = הרבוע הכפול של 30, ודוק. ה"כזה" של יוסף הוא תיקון לג"פ "כזה" כמעט זהים בספר ירמיהו: "העל אלה לוא אפקד נאם הוי' ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי" "העל אלה לא אפקד נאם הוי' אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי". "העל אלה לא אפקד בם נאם הוי' אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי". עד שם הוי' בשלשת הפסוקים = 1470 = 30 פעמים 7 ברבוע. החלק השני של שלשת הפסוקים = 6174 = 14 פעמים אמת, 21 (אהיה, 3 פעמים 7) ברבוע. יחד, כל שלשת הפסוקים = 7644 = 7 ברבוע פעמים יוסף (= "בם" פעמים יעקב) – "כזה איש אזר רוח אלהים בו"!

כאשר נבנה סדרה רבועית מ"כזה ראה וקדש" (רו"ס – כש = 10 פעמים כזה) – ז המספרים הראשונים = "כזה" (לב) פעמים "הוי' אלהינו הוי'" (היחוד של ק"ש = ז פעמים כב). "כזה ראה וקדש" במילוי = 1792 = 7 פעמים 256, אהרן = 16 ברבוע וכו' = 56 פעמים "כזה" (גילוי של אור יום)! חלק המילוי = 1144 = 44 (מילוי הוי') פעמים הוי'. חלק הקדמי = 2002 = 77 פעמים הוי'. יחד = 11 ברבוע פעמים הוי'. חלק הקדמי של "כזה" = פאה!

שלו (מצד הנפש הטבעית-בהמית), אבל בלא-מודע שלו הוא לא אגואיסטי – הוא מרגיש שיש כאן שני אנשים שמתמסרים אלי במאת האחוזים מתוך דאגה. שני אנשים דואגים לכל צרכי מ-א עד ת. מה הוא לומד מכך?

“קל וחומר, גזרה שוה, בנין אב”

כעת נעבור ל-יג מדות שהתורה נדרשת בהן – הוא לומד “קל וחומר”, המדה הראשונה. כאן, לפני שנמשיך, המקום להסביר שלפי השיטה שמתחילים מ”אל” ברור שק”ו כנגד שם “אל” – מובא בספה”ק, בקדושת לוי ועוד, שמשה התפלל “אל נא רפא נא לה” וחז”ל מביאים שם קל וחומר – ומשם ממשיכים להקביל. שלש המדות הראשונות הן “קל וחומר, גזרה שוה, בנין אב”. עיקר התכלית שרוצים לדבר שבגיל שלש נשלם בנפש ה”בנין אב”, אחרי שעבר “קל וחומר” ו”גזרה שוה”. יש הו”א כנ”ל שצריך לגזור אותו “גזירה שוה” בגיל שנתיים, אחרי “הוי” הוי”, אבל אומרים לחכות עוד שנה, שיהיה בן שלש ויושלם ב”בנין אב” שלו. כנראה שיש משהו שבגיל שלש הילד בונה את אביו. מה לשון חז”ל לגבי בנין אב? “זה בנה אב”²². “זה – הפסוק הזה (כזה ראה וקדש”) – בנה אב”, שהוא בנה יסוד מוסד כדי ללמוד ממנו בכל התורה. האב נקרא המלמד ומה שנלמד ממנו נקרא למד, ו”זה בנה אב” שיהיה המלמד כדי ללמד הלאה. צריך לבנות אב שילמד אותי תורה. כנראה שבגיל שלש קורה כך לילד, לא רק אצל הילד קורה משהו אלא גם אצל האבא. בזכות שהילד נעשה בן שלש וגוזרים לו את השערות האבא נבנה ביחס לבנו, להיות אותו אב המלמד אותו תורה. “זה בנה אב” – זו המדה השלישית.

שנה ראשונה: קל וחומר מההורים לה’ – הבנת טוב ה’ ודאגתו

נחזור למדה הראשונה, “קל וחומר”. בחז”ל “קל וחומר” נקרא דין – שכל. הכל כאן בילד שלא יודע כלום בשכל המודע שלו, אבל כנראה שבלא-מודע קורה אצלו בשנה הראשונה תהליך של יסוד הק”ו. אני יודע שה’ ברא אותי – הנפש האלקית יודעת – וגם יודע שאני מתהווה בכל רגע תמיד, כמו כל העולם. מה שאיני יודע, וצריך ללמוד ק”ו מהחוויה של ההורים שלי, הוא שה’ עושה זאת מתוך דאגה אמיתית. הייתי יודע שה’ ברא אותי וגם בורא אותי, אבל לחוות את הרגש של אבי שבשמים כלפי אני לומד בק”ו ממה שאני חווה על בשרי רגע-רגע מהתמסרות הורי כלפי בשנה הראשונה. כמו שאני מרגיש שהורי דואגים לי – לא סתם עושים, אלא מתוך התמסרות ואהבה – כך הקב”ה, שבורא אותי תמיד, עושה זאת מתוך אהבה ודאגה כביכול. אצל ה’ כל המדות הן

²² “זה בנה אב” = 72, חסד (אהבת ישראל כדלקמן), שם עב = ו”פ זה (נמצא שזה היינו הערך הממוצע של ה’ אותיות [זה] בנה אב”). וכן הס”ת של “זה בנה אב” = זה. הכל “כזה ראה וקדש”.

כביכול, בדימוי למדות בשר ודם. בכל אופן, אני מבין שהקב"ה דואג לי ומתמסר אלי. כמו שכתוב בתניא לגבי לידת העם, שמלך גדול יורד אלינו – כאן מדברים על אבא ובן שלו – שנמצא בתוך הברוך ומרים אותי ומכניס אותי חדר לפני מחדר וכו', כמו המשל האדיר המובא בתניא. כל זה שייך לחיות הנפש של הילד בשנה הראשונה.

שנה שניה: גזרה שוה מה' להורים – מצות כבוד הורים

מה קורה בשנה השניה? אני לומד הפוך. בשנה הראשונה הקב"ה אצלי בפשיטות וההורים שלי בהתחדשות, והחוויה היא מההתחדשות – זה כלל גדול – ומהחוויה שיש לי הורים אני לומד ק"ו לגבי הפשיטות, הבורא ית"ש. מה קורה בשנה השניה, של "גזרה שוה"? עובד הפוך, גם "הוי" – שם הוי' השני – אבל בכיוון ההפוך. מה הכיוון ההפוך? כתוב "כבוד את הוי' מהונך" וכתוב "כבוד את אביך ואת אמך", וחז"ל אומרים שלומדים אחד מהשני – הם שקולים, כבוד אב ואם שקול לכבוד הקב"ה. שוב, מדברים על הנפש האלקית. הנפש האלקית יודעת שיש מצוה לכבוד את הקב"ה, אבל – כמו שחז"ל לומדים – מתוך מצות כבוד ה' הוא לומד שכך אני צריך לכבוד את הורי, כי הם דומים לה'. בשנה הראשונה ה' דומה בקל וחומר להורים. בשנה השניה כבר כיוון הפוך, שאני צריך להתייחס להורים כמו שאצלי פשוט איך אני צריך להתייחס לקב"ה. הכל כאן אליבא דרמב"ן, כי הרמב"ן הוא האומר שכבוד הורים הוא מעין סניף של כבוד ה' (מבין שלש הסברות בטעם כבוד הורים). שלשה שותפים באדם, וכמו שה' ברא אותך כך הורייך בעלמא דין וצריך לכבדם. לכך אני קורא גזרה שוה, שההתייחסות להורים היא כמו שצריכה להיות ההתייחסות לקב"ה. שוב, בשנה הראשונה אני פשוט חווה, מגלה נסתר, לגבי הקב"ה – עדיין לא מצוה. השנה הראשונה היא לפני המצוות, רק גילוי הנסתרות. בשנה השניה אני מסיק ממצות כבוד ה' – "כבוד את ה' מהונך" – שכך גם כבוד הורים, כשיטת הרמב"ן. בשנה השניה נשתל אצל הילד כבוד הורים בהתפתחות – שיטת הרמב"ן בטעם כבוד הורים (מכלל טעמו של הרמב"ן מסתעפים שני הטעמים האחרים המובאים בראשונים – הכיבוד משום העברת המסורת מדור לדור והכיבוד משום הכרת הטוב, ודוק)⁷⁷.

גיל שלש – לעמוד על רגל אחת

מה קורה בשנה השלישית? ידוע הסיפור של אותו גר שבא להתגייר – גוי, אבל קוראים לגוי שמתגייר בסוף גר, בפוטנציאל (במקיף) יש לו נשמה אלקית, והיא הכח שמניע אותו להתגייר – ואמר להלל הזקן גיירני על מנת שתלמד אותי את כל התורה

⁷⁷ מכאן ניתן ללמוד שאם בגיל מבוגר יותר חסר בהתייחסות הבן כלפי הוריו, חסר בקיום מצות כיבוד הורים, יש לחזור לשנה השניה של התפתחות הילד, לתקן את המתרחש בנפש אז.

כולה כאשר אני עומד על רגל אחת. כשהוא בא עם אותה שאלה לשמאי הזקן הוא דחה אותו באמת הבנין, דחה אותו החוצה – "שמאל דוחה" – כי זו חוצפה. מה זה ללמד את כל התורה על רגל אחת? אבל הלל הוא סבלן, "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" כאהרן הכהן, והסכים. אמר שכל התורה על רגל אחת היא "דעלך סני לחברך לא תעביד". אחרי כמה דורות בא רבי עקיבא ואמר "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה – פסוק שכל ילד צריך לדעת בעל פה, כפי שאומר הרבי. כאן אפשר לתת תרגיל מעשי: כתוב שבגיל שנתיים כבר יודעים ללכת טוב – שתי הרגלים עובדות יחד ואפשר ללכת. היחוד של גיל שלש – צריך לראות אם זה באמת נכון – הילד מסוגל לעמוד על רגל אחת. אפשר לתת לילד לראות אם הגיע להתבגרות של גיל שלש – אם יכול לעמוד על רגל אחת. סימן שאותו אחד שבא להלל ומבקש ללמוד את כל התורה על רגל אחת, בנפש הגיע לגיל שלש. מהי רגל אחת? שם "אל" בפני עצמו. תיכף נסביר יותר את שם א-ל.

עמידה על רגל אחת – התבוננות ב"דעלך סני לחברך לא תעביד" – לא להבליט

נקודות תורפה של הזולת

אומרים לו שאם אתה מסוגל לעמוד על רגל אחת, אתה בן שלש, הענין בנפש ששייך לשלב ההתפתחות שלך הוא "דעלך סני לחברך לא תעביד". כשאדם עומד על רגל אחת, מה סני לו? שמישהו יבוא מאחורה וידחף אותו. כתוב שכל דבר שעומד על רגל אחת אינו יציב. יפה מאד שמחזיק מעמד, אבל לא יציב לגמרי, ובדחיפה קלה – מאחורה, שלא שם לב – יכול להפיל אותו בקלות. בכלל, כתוב בחסידות שאמר בסגנון "דסני לך", ומה ששנאו לך שמישהו אחר מתלבש על נקודת התורפה שלך. אין אדם בעולם שאין לו חולשות, ואני שונא שמישהו מחפש את נקודות החולשה שלי, נקודות התורפה שלי, ודווקא בהן מתלבש עלי ונוגד אותי (שיטת התקשורת כנודע). זה בדיוק המשל שאדם עומד על רגל אחת ובא מישהו ויכול להפיל אותו בקלות. הוא במצב לא יציב, ומישהו מוצא את ההזדמנות להפיל אותו. על כך נאמר "דעלך סני לחברך לא תעביד", זו כל התורה. בדרך מצותיך הרבי הצ"צ מסביר שיש שתי מדרגות של אהבת ישראל – הנמוכה שכולנו אברי אותו גוף, והגבוהה שכולנו תחת אותו מקיף, ואהבתי כלפיך היא כמו אהבתי לעצמי, דבר המתבטא בכך ש"על כל פשעים תכסה אהבה". כפי שלעולם איני רואה חוב לעצמי, כך אתה בשבילי צריך להיות בדיוק כמוני ועוד יותר. ברגע שיש איזו התגלות של נקודת תורפה כל שהיא, אוטומטית – כמה שיותר, בלי לחשוב – אני מנסה להעלים אותה, לא להתייחס אליה. מי שכן תופס זאת הוא השונא שלך, שרק מחכה להזדמנות שתתגלה נקודת תורפה – מתי יתגלה מצב שאינך יציב, ואז קל להפיל אותך. עצם הדבר שאדם מסוגל לעמוד על רגל אחת כבר מראה על התפתחות מסוימת, התעמלות – לא כל אחד יכול לעמוד על רגל אחת.

ילד עומד על רגל אחת וזקן לא

איך אני יודע שהמצב הזה בגשמיות הוא משהו חשוב בחז"ל? כתוב בדיוק בכיוון השני, שאדם נעשה זקן כאשר לא מסוגל יותר לעמוד על רגל אחת. כתוב בחז"ל שכל עוד אתה יכול לעמוד על רגל אחת אתה "ילד". יתכן שאתה בן שמונים, הגעת לגבורות, אבל אם אתה עדיין יכול לעמוד על רגל אחת אתה נקרא בחז"ל ילד. אם אינך יכול לעמוד על רגל אחת כבר הזדקנת – אתה זקן. מאד קרוב, או-טו-טו, "עובר בטל" – בן מאה. בן תשעים לשוח, מתכופף, ודאי לא יכול לעמוד על רגל אחת. עוד עשר שנים ואתה עובר בטל. עמידה על רגל אחת היא משהו חשוב ביותר.

התבגרות – קיום והתקדמות באי-יציבות

אמרנו שמראה גם על נקודת תורפה. כנראה יש משהו שחייב להיות נקודות תורפה – חלק מזה התבגרות, קיום באי יציבות מלאה. איך קוראים לכך בחסידות? כשאדם צריך לעשות מבצע של הרבי, כמה שיותר גדול – פחות חלק. הביטוי של הרבי בשיחות שלא תמיד אפשר לעבור על גשר של ברזל. אי אפשר בלי סיכונים, בלי מצבים שאתה חייב לעמוד על רגל אחת, שאתה במצב לא הכי יציב. זה סימן שאתה מבוגר – שאתה כן עומד על רגל אחת, רק שכעת צריך הרבה תפלה לקב"ה שלא יבוא מישהו דווקא בזמן שאתה חלש ויפיל אותך. במה תלוי? באהבת ישראל.

"בנין אב" – לבנות את ההורים כמלמדי הבנים

במדה הזו של בנין אב מכתוב אחד ומשני כתובים – גם בלי להאריך יותר מדי – בנין אב מכתוב אחד הוא שהכתר, הכתוב אחד (המכונה "אב הרחמים"), הופך למלמד. יש בנגלה, ואין כאן המקום להאריך, מי שאומר שגם ב"בנין אב מכתוב אחד" יש שני כתובים, אך באותו הקשר. יש מי שאומר ש"כתוב אחד" הכוונה פסוק אחד ממש – "מה מצינו". יש מי שאומר ש"מה מצינו" יותר פשוט ממדות שהתורה נדרשת, ולא נכלל, ו"בנין אב מכתוב אחד" הוא משני פסוקים באותו הקשר. הסיבה שאמרנו בכלל, שהכתוב אחד הוא בכתר, וגם בו גופא יש שני פרצופים – כמו הזכר והנקבה, אבא ואמא בתוך הכתר, אם כי אינם שני פרצופים נפרדים. אחר כך "בנין אב משני כתובים" – אבא ואמא (עילאין הנכללים באבא, "אב הרחמן"). בנין אב היינו לבנות אב שילמד את הבנים. אב הוא המוחין, או מכתוב אחד – עם שני הפירושים – או משני כתובים ממש, שני אנשים שונים, שני פסוקים שונים לגמרי. בונים אב של יכולת ההורים – כאן – ללמד את הילד, כאשר הלימוד הראשון, הכולל את כל הלימודים הבאים, הוא "ואהבת לרעך כמוך", מצות אהבת ישראל, ה"כלל גדול בתורה". כך עושים באופשערעניש.

הדוגמה של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי לבנין אב

ירוע שיש שלשה מקורות למדות שהתורה נדרשת – הלל הזקן, רבי ישמעאל, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי. לפי הלל הזקן יש שבע מדות, לפי רבי ישמעאל – כפי שאומרים בבבא, וכך דורשים כעת – יש יג מדות, ולפי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי יש לב מדות¹³. בכולן כתוב המדה של בנין אב. ב-לב מדות יש דוגמה לכל מדה, ומה הדוגמה ל"בנין אב"? מהפרשה הקודמת, שה' מופיע לראשונה למשה ואומר לו "משה משה" (ש"לא פסיק טעמא בגויהו", ואף על פי כן דומה ל"הוי' הוי'", יש צד השווה בכל כפילות של שם, חמש כאלה, "הוי' הוי'", "אברהם אברהם", "יעקב יעקב", "משה משה", "שמואל שמואל" השקול כנגד משה ואהרן), ומשה עונה לו "הנני". רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר שזה הבנין אב לכל בניני האב – שמכאן לומדים שעל כל דבור ודבור שה' אמר למשה הוא קרא לו קודם "משה משה" (בלי פסיק טעמא בגויהו, המשך אחד בסוד "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" כמבואר במ"א) ומשה ענה לו "הנני". האחרונים מסבירים שסברת בנין אב היא פשוטה – התורה לא יכולה להאריך בכל דבר כל פעם, כמו שהרבי לא חוזר על כל דבר תמיד, אז אומרים פעם אחת וזה הולך על הכל. יש כלל ש"הכל הולך אחר הפתיחה", וכאן הפתיחה של הגיון "בנין אב" – אם ה' אמר פעם אחת כך תמיד, בפרט אם זו ההתחלה. ה' אמר פעם אחת "משה משה" והוא ענה "הנני", ולא צריך לחזור שכך היה תמיד – אני צריך מספיק שכל להבין את זה בעצמי. זו המדה השלישית. אחר כך "כלל ופרט, פרט וכלל, כלל ופרט כלל וכו'". זו "התחלה" – לשון החסידות, במיוחד של רבי אייזיק מהומיל – ובמדות נקרא "בנין אב" (בפרט אצל ר"א בר"י הגלילי). אחת מ-לב המדות של ר"א בר"י הגלילי היא גימטריא – אחת מה-יט שלא כתובות במדות האחרות. כאן הוא מאמץ את הגימטריא בתוך "בנין אב" – שנשלם בגיל שלש – כי "בנין אב" שוה הנני. משה שוה הנני-הנני-הנני, ממוצע כל אות של משה הוא "בנין אב". ה' אומר "משה משה", והוא מבין ספונטאנית שה' רוצה שיענה "הנני" – כך יוצא באופן טבעי, ממילא, מהבטול הפנימי שלו. זו הדוגמה של בנין אב שהוא מביא.

"בנין אב" – הקדמה להשוואה בין כללים ופרטים – כל יהודי הוא "התחלה"

והתקשרות לחד בדרא

איך נסביר? מה קורה בשנה השלישית (שאו צריך להתחיל לחנך למצוות)? אז הוא מבין שכל אחד אינו פרט. שוב, בנין אב בא דווקא לפני כל שאר המדות מכאן והלאה, שקשורות ל"כלל ופרט". יש משהו שהוא מעבר מ"קל וחומר" ו"גזרה שוה"

¹³ בסיס הסדרה הרבועית הנבנית מ: 7 13 32 הוא 13! מזה נלמד שעיקר הוא יג מדות, כנגד יג מדות הרחמים של השי"ת, המחברות בין החכמה שבכתר לחכמה הגלויה, וד"ל.

לכל הכללים והפרטים שבהמשך – "בנין אב". זה גם סוג של "כלל גדול" – "בנין אב" הוא "כלל גדול בתורה", "ואהבת לרעך כמוך". למד אותי את כל התורה כולה כאשר אני עומד על רגל אחת. על רגל אחת – אל תפגע, אל תחפש נקודות תורפה בחבר, תאהב אותו כמו שאתה אוהב את עצמך, בדרגה הגבוהה של אהבת ישראל. "אל" פירושו כיוון, וקטור בלשון המדע – כח עם כיוון, כמו חץ. כך מסבירים את שם "אל" – שם של כח, שענינו כח עם כיוון. הכיוון הוא שכל יהודי הוא "התחלה", בלשון החסידות, וממילא "יציבא מילתא ותקיין פתגמא [כלשון אדה"ו באגה"ק] שכל אחד מתוקן מחברו". מכל יהודי בעולם אני יכול וצריך ללמוד, כי יש לו משהו שאין לי ולאף אחד אחר בעולם. כל יהודי הוא באיזו נקודה משה רבינו, שגם משה רבינו צריך ללמוד ממנו. כל יהודי בעולם הוא "התחלה", הוא "אל", "אלהים", "אני אמרתי אלהים אתם". כמובן שיש חד בדרא, משה רבינו ממש, שכולם צריכים לקבל אותו. כנראה גם תודעה זו – של התקשרות לרבי – מתחוללת בשנה השלישית. אמרנו שבשנתיים הראשונות הילד עסוק רק בהורים, בשני הכיוונים – או שמחות ההורים לומד לגבי ה', או מה' להורים. אבל להשליך על כל עם ישראל, על כל היהודים, וגם לחפש ולמצוא את הרבי בין כל היהודים – בגיל שלש. כעת הפך להיות משהו הרבה יותר מענין לחפש רבי, כי כל יהודי יכול להיות רבי. אתה הרבי, או אתה הרבי או אתה הרבי. צריך הרבה שכל לחפש את הרבי ב-ה הידיעה ולהתקשר אליו לגמרי.

כל זה שייך להתפתחות הילד בשנה השלישית, בלא מודע. אחרי שלש השנים האלה – "הוי' הוי' אל" – עושים ראשית הגז וכבר בנה את האב, יכולת האב לחנך אותו לתורה ומצוות (על בסיס אהבת ישראל) ולבוא לכל שאר המדרגות.

המשך ההתפתחות עד גיל מצוות

לפי זה בקיצור נמרץ נבין את כל שאר ההתפתחות: בגיל חמש, "בן חמש למקרא", הוא השלים את ה"רחום וחנון". כנראה שכדי ללמוד מקרא, להבין פסוקים בתנ"ך, צריך חוץ מ"הוי' הוי' אל" – שלשת השמות הקדושים – להיות גם עם "רחום וחנון" ("לראות" את הזולת בשרש ו"לשמוע" אותו בשרש, כמבואר בראב"ע). בגיל עשר הוא מגיע למדה העשירית, "נושא עון", ובמדות של מיכה – המדות המקבילות, שאומרים בתשליך, פנימיות מדות משה – המדה העשירית היא "תתן אמת ליעקב", "אין אמת אלא תורה", מצביע על מה שקורה בשנה העשירית. מגיע למשנה, עיקר התורה שבעל פה. לכן יוצא ממיכה, שלעומת משה הוא תושבע"פ. "תתן אמת ליעקב" – "יעקב איש תם ישב אהלים", לומד שם **משנה** (אותיות **נשמה**). אמרנו שבגיל 13 גמר את יג המדות שלו, בנה את כללות הלא-מודע שלו, ויכול להיות יהודי מחויב במצוות.

מגיל מצוות עד גיל עשרים – תיקון המודע לאחר השלמת הלא-מודע

מה אחר כך? מי שמכיר את הכוונות של חנוכה, ודבר פשוט, אחרי גמר יג המדות מתחילות ספירות המודע. כעבור עוד שנתיים הוא גמר חכמה ובינה שלו, ואז יכול ללמוד גמרא. כשסופרים את יג המדות אין אחר כך את ספירת הדעת בפני עצמו, כי הוא נכלל ומתגלה מתוך עצם ההתקשרות שלו בכתר, ב-יג המדות. בגיל 15 גמר במודע לתקן את השכל שלו, והגיע לדרגה של לימוד גמרא – סברות, שכל של גדלות מוחין. אם זו גדלות מוחין של אמא, תלמוד בבלי – כנראה שבן חמש עשרה לעשרים צריך להיות בעיקר בקי בבבלי – ואחר כך, מגיל עשרים, תלמוד ירושלמי. מה קורה בגיל 18 לפי זה? בעצם על כל מה שדברנו עד כה אפשר להרהר, אבל מה שבא בהמשך כל כך חלק ופשוט שמוכיח את המבנה למפרע, כמו שבגיל 15, שנגמר השכל, ראוי ללמוד גמרא (גם מלשון גמר – גמר בנין השכל, חכמה ובינה, בנפש). בגיל 18 הוא בנה את הרגש שלו, חסד-גבורה-תפארת בעוד שלש שנים – עיקר רגש הלב, המורגש בנפש – ואז יכול להתחתן (מתוך אהבה, פחד מניתוק קשר האהבה ורחמים). יוצא צבא ("בן עשרים לרדוף" בתורה, ואם לא יוצא לצבא אזי יוצא לעסוק בפרנסה, כמו יוצא צבא, יוצא לעבוד) אחרי שהשלים נצח והוד – הכי טוב מהכל, ככל שמתקדמים מוכיח את עצמו. הנצח וההוד הם שם "צבאות", הכח של החיל – הוא יכול לצאת "לכר מגופא" (שם הנו"ה), לרדוף.

עד גיל עשרים ושנים – השלמת יסוד ומלכות

אפשר לחשוב שלכאורה היה צריך להיות עוד גיל שמשלים הכל, בגיל 22. לפי המבנה שבנינו עד כה את היסוד ומלכות גומרים בגיל 22. כתוב ש"מקום הניחו לי" – כל מה שדובר, מה שאמרו, משאיר אחד שנבין בעצמנו. הכל מובן, "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף" – גמרנו הכל, אתה יוצא צבא, אבל יש עוד שנתיים לגמור את היסוד והמלכות שלך לפי שכל זה. יסוד ומלכות הם שוב חתן וכלה, איש ואשה. מה קורה בגיל 22? שנתיים ישבת בכולל. התחתנת בגיל 18, לא הגעת עדיין ל"בן עשרים לרדוף" – לא אומרים לך להתגייס לצבא ולא לצאת לעבודה. בפירוש לפי התורה יוצא ששנתיים ישבת בכולל. שנה אחת הקדשת למצות עשה דאורייתא של "ושמח את אשתו שנה אחת" – המשכת לשבת בכולל עוד שנה עד שיש לך ילד או שנים בגיל עשרים, ואז אומרים לך לצאת לעבודה. שנתיים היה לך גן עדן, יחד עם אשתך ב"קן המשפחה". כנגד השנתיים בגן עדן – שנתיים אתה צריך לצאת לעולם, או למלחמה ממש, להלחם עם רובה ביד, או למלחמת הפרנסה, גם מלחמה בראש כל חוצות. משהו אמור בנפש להתאזן. עוד פעם – שנתיים בבית, שנתיים בחוץ. דווקא השנתיים בחוץ הן כנגד הספירות יסוד ומלכות.

איזון שלום הבית אחרי ארבע שנות נישואין

מה המצב המאוזן של האדם (שיתכן שכבר יש לו ארבעה ילדים)? הוא הספיק לחוות שנתים עם אשתו בבית ושנתים עם אשתו שהוא לא בבית – מה אמור להיות המצב המושלם של האדם? ששלום הבית שלו כעת הגיע לאיזון מלא. כלומר, בגיל 22 הוא כבר יכול להיות יועץ נישואין וגם להיות שדכן – יש לו כבר נסיון חיים של שנתים בבית ושנתיים בעבודה, שהן יסוד ומלכות. צריך את החויה הזו והחויה הזו, כי בכל מצב יכולות להוצר בעיות בבית, ביחס בין בני הזוג. אחרי שהוא עבר שנתים במצב הראשון ועוד שנתיים במצב ההפוך – כעת יכול להיות מאוזן לגמרי, איך לחיות איש ואשתו בבית אחד. כעת יכול להמשיך בשקט, להגיע לבן שלשים לכת, ארבעים לבינה, חמשים לעצה וכך הלאה – והכל, כמה שיותר שנים, שיהיה חזק ויוכל לעמוד על רגל אחת, יכולת שהתחילה לו כעת בגיל שלש.

גיל שלש – התקשרות לא-מודעת לרבי ואהבת ישראל אמיתית

לחיים לחיים, שנזכה לרוץ מהר מהר וגם לעמוד על רגל אחת ואף אחד לא ידחוף אותנו – בזכות אהבת ישראל. נמצא משהו חשוב, שעשינו קשר בין אהבת ישראל והתקשרות לרבי – אותו יסוד. אם נתבונן בכל הפסוקים של הרבי, היחיד שמחבר בין משהו בתורה לשם של חכם הוא רק הפסוק הזה – "ואהבת לרעך כמוך" רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה". בכל הפסוקים שהרבי בחר אין עוד אחד עם הצבעה על הרבי – שיש בו רבי. הפסוק היחיד שאומר שיש בעולם רבי הוא רק פסוק זה – "רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה". מי שאומר שזה כלל גדול בתורה הוא עצמו הרבי, שיכול לפתוח את עינינו שיש כלל גדול בתורה. הוא ה"בנין אב". מתי קורה בהתפתחות הלא-מודע של הנפש? בגיל שלש, כעת. שבזכות ההתקשרות לרבי עם אהבת ישראל אמיתית נקבל פני משיח צדקנו תיכף ומיד ממש.